

Zelenska Z.P. The results of the study of the development of communicative skills of primary school students in the process of learning foreign language vocabulary. The article represents the results of an empirical study aimed at determining the psychological characteristics of emotional barriers in interpersonal communication of primary school students.

The differences were found in the indicators of emotional barriers in interpersonal communication between students in the control and experimental groups. It is noted that the students in the control group are more prone to inadequate expression of emotions, the dominance of negative emotions, unwillingness to be closer to people as well as a greater number of total emotional barriers. It was also determined that the students in the control group with high rates of inadequate expression of emotions indicators of frustration of the need to succeed and the fear of not meeting the expectations of others are reduced, and vice versa, the lower the rate of inadequate expression of emotions the higher the level of frustration success and the fear of not meeting the expectations of others. And the higher the level of school anxiety and the fear of checking tasks, the more inflexible and vague their emotions are. But low levels of anxiety may be the result of an individual's active displacement of their high anxiety and desire to show themselves in a better light.

The results of the empirical study indicate the need to develop and implement a correctional program that will aim to reduce emotional barriers to interpersonal communication and school anxiety.

Key words: emotional barriers, interpersonal communication, the need in communication, elementary school student, school anxiety.

УДК 925 : 159.927-134

Івашкевич Е.Е.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХНЬОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ СФЕРІ

Івашкевич Е.Е. Емпіричне дослідження готовності студентів до виконання перекладацької діяльності та їхньої самоактуалізації в професійній сфері. В статті зазначено, що професійне становлення особистості є цілісним процесом, який динамічно розгортається в часі та просторі, триває від формування професійних намірів до повної реалізації себе у творчій професійній діяльності, основною суперечністю якої є протиріччя між сформованими властивостями особистості й об'єктивними вимогами провідної діяльності, значення якої полягає в тому, що вона має зумовлювати подальший особистісний розвиток. Наголошено, що реалізуючи себе в провідній діяльності, особистість поступово змінюється, що призводить до перебудови мотивів своєї провідної діяльності, до формування нових властивостей, якостей та характеристик людини, які є надзвичайно важливими та значущими для здійснення професійної діяльності.

Зазначено, що готовність до здійснення перекладацької діяльності передбачає наявність у фахівця професійної компетентності, тобто, знання лінгвістичного матеріалу, володіння способами, прийомами і засобами актуалізації цих знань у конкретній ситуації, високий рівень розвитку навичок аудіювання, говоріння, письма іноземною мовою. Готовність фахівця до здійснення перекладацької діяльності передбачає здатність спеціаліста виявляти високий рівень мисленнєвої та пізнавальної активності, самостійності та самоорганізації у розв'язанні комунікативно-пізнавальних завдань та задач. Визначено, що різний рівень опанування системою необхідних знань, умінь і навичок, різна ступінь активності й самостійності особистості визначають і різний ступінь готовності до прийняття перекладачем самостійних виважених рішень і здійснення самостійних дій.

Виокремлено критерії професійного становлення майбутніх перекладачів. Проаналізовано результати за рівнем готовності майбутніх фахівців до виконання професійної діяльності.

Наведено результати кореляційного аналізу, що дозволяє проаналізувати зв'язок між рівнем самоактуалізації особистості та деякими професійними характеристиками студентів. Емпірично досліджено причини низького рівня готовності студентів експериментальних та контрольних груп до виконання перекладацької діяльності.

Ключові слова: перекладацька діяльність, готовність студентів до виконання перекладацької діяльності, самоактуалізація, професійне становлення.

Ивашкевич Э.Э. Эмпирическое исследование готовности студентов к выполнению переводческой деятельности и их самоактуализации в профессиональной сфере. В статье указано, что профессиональное становление личности является целостным процессом, который динамично разворачивается во времени и пространстве, длится от момента формирования профессиональных намерений до полной реализации себя в творческой профессиональной деятельности, основным противоречием которой является противоречие между сложившимися свойствами личности и объективными требованиями ведущей деятельности, значение которой состоит в том, что она в полной мере амплифицирует дальнейшее личностное развитие. Отмечено, что, реализуя себя в ведущей деятельности, личность постепенно меняется, что приводит к перестройке мотивов своей ведущей деятельности, к формированию новых свойств, качеств и характеристик человека, которые являются чрезвычайно важными и особенно значимыми для осуществления субъектом профессиональной деятельности.

Отмечено, что готовность к осуществлению переводческой деятельности предполагает наличие у специалиста профессиональной компетентности, то есть, знания лингвистического материала, владение способами, приёмами и средствами актуализации этих знаний в конкретной ситуации, высокий уровень развития навыков аудирования, говорения, письма на иностранном языке. Готовность специалиста к осуществлению переводческой деятельности предполагает способность проявлять высокий уровень мыслительной и познавательной активности, самостоятельности и самоорганизации в решении коммуникативно-познавательных задач и проблем. Определено, что разный уровень овладения системой необходимых знаний, умений и навыков, разная степень активности и самостоятельности личности определяют и разную степень готовности к принятию переводчиком самостоятельных взвешенных решений и осуществление самостоятельных действий.

Выделены критерии профессионального становления будущих переводчиков. Проанализированы результаты по уровню готовности будущих специалистов к выполнению профессиональной деятельности. Описаны результаты корреляционного анализа, позволяющие проанализировать существующую связь между уровнем самоактуализации личности и некоторыми наиболее важными профессиональными характеристиками студентов. Эмпирически исследованы причины низкого уровня готовности студентов экспериментальных и контрольных групп к выполнению переводческой деятельности.

Ключевые слова: переводческая деятельность, готовность студентов к выполнению переводческой деятельности, самореализация, профессиональное становление.

Вступ. Аналіз психолого-педагогічних досліджень дозволяє встановити значущі особливості професійного становлення, що виявляються в знаходженні фахівцем індивідуальних способів виконання професійної діяльності. Проте проблема готовності студентів до виконання перекладацької діяльності та зв'язок останньої з рівнем самоактуалізації майбутніх перекладачів у професійній сфері дотепер залишається недостатньо розв'язаною в психологічній літературі. Останнє ми пояснюємо, по-перше, неабиякою складністю виконання перекладацької діяльності фахівцями, актуалізацією, зокрема, психолінгвістичних ме-

ханізмів перекладу, а, по-друге, недостатньою кількістю репрезентативних психологічних досліджень, що, своєю чергою, не дозволяє зробити статистично значущі висновки щодо питань, які піднімаються в цій статті.

Вихідні передумови. Так, Є.О. Клімов, описуючи процес професійного становлення особистості в парадигмі проектування професійного життєвого шляху, виокремлює декілька фаз, які проходить особистість упродовж цього становлення: *оптант* – фаза вибору професії; *адепт* – людина, яку можна вважати відданою своїй професії, яка активно опановує її; *адаптант* – звикання молодого фахівця до роботи, розуміння чисельних тонкощів та особливостей цієї професійної діяльності; *інтернал* – достатньою мірою досвідчений працівник, який здатний самостійно і доволі успішно виконувати основні професійні функції; *майстер, авторитет, наставник* – найвищий рівень професійної майстерності фахівця [4].

Основні стадії професійного становлення фахівця виділяє К.М. Левітан [6]: *підготовча* (довузівська) стадія, пов'язана суто з вибором професії; *початкова* (вузівська) стадія, під час якої формуються професійно важливі уміння, характеристики та властивості особистості; *основна* (післявузівська) стадія як період розвитку особистісних якостей людини, що фасилітують її повну самореалізацію в професійній діяльності. Саме на цьому етапі відбувається становлення особистості професіонала [6, с. 72].

Чотири стадії професійного становлення особистості виділяє Е.Ф. Зеєр [3]. Це, зокрема, такі стадії:

- формування професійних намірів (усвідомлений вибір особистістю майбутньої професії з урахуванням власне своїх індивідуально-психологічних особливостей), які актуалізуються сукупністю багатьох факторів: престижем своєї професії, потребою суспільства чи соціумом, впливом сім'ї, засобами масової інформації й т.ін. Важливу роль у виборі професії відіграє спрямованість особистості на певний предмет діяльності, що виявляється в інтересах людини, її захопленні професійною сферою тощо;

- базова професійна підготовка: опанування фахівцем системою професійних знань, умінь і навичок, формування професійно важливих якостей особистості, професійної спрямованості й інтересу до виконання майбутньої професії. Друга стадія – це, перш за все, навчання у вищому професійному навчальному закладі. Особистісними новоутвореннями на цьому етапі є сформованість професійної спрямованості, розвиток спеціальних умінь та здібностей, становлення професійно-етичних ціннісних орієнтацій, духовної зрілості, готовності до виконання конкретної професійної діяльності;

- професіоналізація: входження (адаптація) й опанування професією, професійне самовизначення, набуття професійно значущого досвіду, розвиток властивостей, якостей та характеристик особистості, необхідних для кваліфікованого, продуктивного виконання професійної діяльності;

- професійна майстерність: якісне, творче виконання професійної діяльності, інтеграція сформованих професійно важливих якостей особистості в

індивідуальний стиль виконання діяльності. У процесі опанування фахівцем професійною майстерністю все привабливішою стає сама професійна діяльність. Задоволення фахівця своєю діяльністю відбувається у процесі виконання ним професійних дій, у професійному спілкуванні. Професійна діяльність на цьому етапі стає провідною потребою особистості. Майстерність означає, що професійне становлення особистості відбулося.

Дослідження сутності поняття «професійне становлення» актуалізує для авторів необхідність визначення його компонентного складу (структурний підхід), щодо якого думки дослідників (Е.Ф. Зеєр [3], Л.І. Божович [1], А.К. Маркова [7] та ін.) є досить неоднозначними, адже вони ґрунтуються, як правило, на різних аспектах професійної діяльності. Зважаючи на те, що професійне становлення є складним, тривалим і суперечливим процесом, до структури якого входять різні змістові та структурні компоненти, вчені та науковці виділяють досить різні складові професійного становлення, наголошуючи на різних аспектах його сутності.

Зокрема, Е.Ф. Зеєр [3] та Л.І. Божович [1] виокремлюють у структурі професійного становлення цільовий, мотиваційний, змістовий, процесуальний і рефлексивно-оцінний компоненти. У той же час А.К. Маркова [7], розглядаючи критерії професійного становлення, виділяє серед них такі: прагнення розвивати себе як професіонала, внутрішній локус професійного контролю (тобто, пошук причин успіху/неуспіху в собі та в професійній діяльності), усвідомлення власне характеристик та ознак своєї професійної діяльності, високий рівень розвитку професійної свідомості, цілісне бачення свого образу як майбутнього професіонала, розвиток людиною самої себе засобами професії, здійснення самокомпенсації відсутніх у людини якостей, властивостей та характеристик.

Отже, професійне становлення особистості є цілісним процесом, який динамічно розгортається в часі та просторі, триває від формування професійних намірів до повної реалізації себе у творчій професійній діяльності, основною суперечністю якої є протиріччя між сформованими властивостями особистості і об'єктивними вимогами провідної діяльності, значення якої полягає в тому, що вона має зумовлювати подальший особистісний розвиток. Реалізуючи себе в провідній діяльності, особистість поступово змінюється, що призводить до перебудови мотивів своєї провідної діяльності, до формування нових властивостей, якостей та характеристик людини, які є надзвичайно важливими та значущими для здійснення професійної діяльності.

Таким чином, концептуальна модель професійного становлення майбутнього перекладача, на нашу думку, обов'язково включатиме професійну готовність до виконання діяльності. Формування готовності до здійснення іншомовного спілкування та перекладу стає необхідною передумовою підготовки фахівців, які володіють іноземною мовою, вміють увійти в контакт із представниками іншої культури.

Готовність до здійснення перекладацької діяльності передбачає наявність у фахівця професійної компетентності, тобто, знання лінгвістичного матеріалу, володіння способами, прийомами і засобами актуалізації цих знань у конкретній

ситуації, високий рівень розвитку навичок аудіювання, говоріння, письма іноземною мовою. Готовність фахівця до здійснення перекладацької діяльності передбачає здатність спеціаліста виявляти високий рівень мисленнєвої та пізнавальної активності, самостійності та самоорганізації у розв'язанні комунікативно-пізнавальних завдань та задач. Отже, різний рівень опанування системою необхідних знань, умінь і навичок, різна ступінь активності і самостійності особистості визначають і різну ступінь готовності до прийняття перекладачем самостійних виважених рішень і здійснення самостійних дій.

Нам імпонує поширена у психологічній літературі точка зору про те, що готовність фахівця до здійснення професійної діяльності складається з трьох компонентів: а) мотиваційної готовності; б) змістової готовності; в) операційної готовності. Ми вважаємо, що професійна діяльність перекладача характеризується аксіологічною спрямованістю, тому готовність перекладача до здійснення професійної діяльності містить ще й четвертий компонент, а саме – *«ціннісну готовність»*.

До концептуальної моделі професійного становлення майбутнього перекладача також входить професійна компетентність, яка, своєю чергою, містить певні окремі компетентності, які й забезпечують здатність перекладача до здійснення професійної діяльності. Слід зазначити, що професійна компетентність є сукупністю взаємопов'язаних знань, якостей, компонентів досвіду, характеристик здібностей особистості, що задаються стосовно процесів професійної діяльності. Також професійне становлення перекладача, на нашу думку, значно залежить від сформованості у фахівця перекладацької свідомості. Концептуальну модель професійного становлення майбутнього перекладача зображено на рис. 1.

Отже, **завданнями** статті є:

1. Виокремити критерії професійного становлення майбутніх перекладачів.
2. Вивчити рівень готовності майбутніх фахівців до виконання професійної діяльності.
3. Навести результати кореляційного аналізу зв'язків між рівнем самоактуалізації особистості та деякими професійними характеристиками студентів.
4. Емпірично дослідити причини низького рівня готовності студентів експериментальних та контрольних груп до виконання перекладацької діяльності.

Рис. 1. Концептуальна модель професійного становлення майбутнього перекладача

Виклад методики та результатів дослідження. Експериментальне дослідження з метою виявлення динаміки професійного становлення майбутнього перекладача тривало протягом 2016-2017 років. У ньому брали участь 303 студентів сформованих нами експериментальних та контрольних груп факультетів іноземної філології:

- експериментальні групи (150 студентів):
  - E1 – 38 студентів II курсу Рівненського державного гуманітарного університету;
  - E2 – 40 студентів III курсу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;
  - E3 – 35 студентів II курсу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;
  - E4 – 37 студенти III курсу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;
- контрольні групи (153 студенти):
  - K1 – 39 студентів II курсу Рівненського державного гуманітарного університету;
  - K2 – 35 студентів III курсу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;
  - K3 – 41 студенти II курсу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;
  - K4 – 38 студентів III курсу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Групи були сформовані за методом рандомізації (технологія парного дизайну). *Критеріями професійного становлення майбутніх перекладачів* нами було прийнято високий рівень готовності студентів до виконання перекладацької діяльності, високий рівень сформованості професійної компетентності та перекладацької свідомості тощо.

Отже, на цьому етапі дослідження ми вивчали рівень готовності майбутніх фахівців до виконання професійної діяльності. В якості методологічного інструментарію для першого етапу дослідження нами було обрано:

1. Методику «Хто Я?» (М. Кун, Т. Макпартленд) [5].
2. Техніки «Мій шлях у професію» та «Піраміда професійного зростання» (розроблені М.Ю. Варбан та О.Б. Старовойтенко та адаптовані нами для майбутніх перекладачів) [2].
3. Техніку «Я-фіксації в професії», розроблену М.Ю. Варбан [2] (використано для діагностики рефлексивних орієнтирів професійного становлення, а також з метою визначення рівня актуальної професіоналізації у вищих освітніх закладах. Крім того, ця техніка забезпечила перевірку зв'язку та відповідності вираженого «Я-настановлення на професіоналізацію» та розвитку здібностей майбутніх фахівців, а також успішності студентів у навчальній діяльності, їхньої здатності до самоосвіти тощо. Досліджувався зв'язок рефлексивності з базовими професійно важливими якостями майбутнього перекладача).
4. Експрес-методику «Цінності професійного життя» М.Ю. Варбан [2].
5. Тест САМОАЛ (шкалу самоактуалізації) [9].
6. Опитувальник структури темпераменту В.М. Русалова [8].

Кореляційний аналіз уможливив виявлення зв'язку між рівнем самоактуалізації особистості та деякими професійними характеристиками студентів. Так, були виявлені значущі кореляційні зв'язки між такими показниками, як: шкала самоактуалізації (тест САМОАЛ) і даними за високим рівнем потреби у виконанні перекладацької діяльності (за «Пірамідою професійного зростання» М.Ю. Варбан та О.Б. Старовойтенко) ($r=0,55$, $p<0,01$); шкала самоактуалізації (тест САМОАЛ) і показники за усвідомленням необхідності досягнення мети перекладацької діяльності (за технікою «Мій шлях в професію», розробленою М.Ю.Варбан та О.Б. Старовойтенко) ($r=0,51$, $p<0,01$), шкала креативності за САМОАЛ і високим рівнем здійснення перекладацької діяльності (за «Методом експертних оцінок та самооцінок якостей професіонала» М.Ю. Варбан) ($r=0,47$, $p<0,05$), а також показниками спостереження, які свідчать про сформованість у студентів навичок орієнтування у міжособистісних стосунках ($r=0,49$, $p<0,01$). Також потреба у виконанні перекладацької діяльності корелює і з показниками високого рівня здійснення перекладацької діяльності ($r=0,42$, $p<0,05$), і з передбаченням результатів у перекладацькій діяльності ($r=0,47$, $p<0,05$), при цьому передбачення майбутнього результату в перекладацькій діяльності має зворотній зв'язок із показниками орієнтування у міжособистісних стосунках ($r=-0,35$, $p<0,05$), що свідчить про відсутність у студентів навичок здійснення перекладацької діяльності.

Особливу увагу слід звернути на той факт, що самоактуалізація найбільше пов'язана з мотиваційним компонентом готовності до виконання перекладацької діяльності, зокрема з потребою у її виконанні та усвідомленням необхідності розв'язання мети перекладацької діяльності. На нашу думку, це свідчить про те, що студенти досить ідеалізовано, недостатньо чітко розуміють шляхи самореалізації. На II курсі навчання у вищих освітніх закладах майбутні фахівці вважають, що для досягнення успіху достатньо лише бажання. Менш важливими для успіху, на їхню думку, є доведення справи до кінця, володіння засобами здійснення професійної діяльності, орієнтування в міжособистісних стосунках та передбачення майбутнього результату діяльності. Це все вказує на необхідність спеціальної роботи зі студентами з метою розвитку у них всіх компонентів готовності до виконання перекладацької діяльності.

Було виявлено, що за умови зростання рівня потреби у виконанні перекладацької діяльності у студентів також зростає і рівень самоактуалізації. Такий висновок підтверджується результатами однофакторного дисперсійного аналізу, де $F=32,25$, $p=0,05$. Також ми порівнювали показники самоактуалізації та сформованості компонентів готовності студентів до виконання перекладацької діяльності за допомогою t-критерію Стьюдента. Результати наведено у табл.1.

Таблиця 1

Розподіл студентів експериментальних та контрольних груп за самоактуалізацією та компонентами готовності до виконання перекладацької діяльності (в балах)

Категорія, що аналізується	Експериментальні групи								Контрольні групи							
	E1		E2		E3		E4		K1		K2		K3		K4	
	р	ф	р	ф	р	ф	р	ф	р	ф	р	ф	р	ф	р	ф
Самоактуалізація (за САМОАЛ)	0,14	-1,13	0,10	-1,07	0,08	1,44	0,09	1,12	0,10	-1,07	0,11	-1,02	0,14	-1,03	0,08	1,45
Мотиваційна готовність (за технікою «Мій шлях в професію» М.Ю. Варбан та О.Б. Старовойтенко в авторській модифікації)	0,18	1,23	0,15	1,25	0,14	1,04	0,23	-0,63	0,21	-0,07	0,24	-0,08	0,15	-1,21	-0,09	-1,13
Змістова готовність (за технікою «Піраміда професійного зростання» М.Ю. Варбан та О.Б. Старовойтенко в авторській модифікації)	0,22	-1,24	0,15	-1,17	0,07	1,25	0,04	1,17	0,25	-1,23	0,27	-1,22	0,16	-1,20	0,48	0,13
Операційна готовність (за «Методом експертних оцінок та самооцінок якостей професіонала» М.Ю. Варбан в авторській модифікації)	0,45	-0,57	0,44	-0,61	0,43	-0,59	0,59	-0,60	0,54	-0,59	0,58	-0,51	0,55	-0,45	0,43	-0,40
Ціннісна готовність (за методикою «Цінності професійного життя» М.Ю. Варбан)	0,70	-1,42	0,61	-1,56	0,75	-1,84	0,74	-1,32	0,68	-1,05	0,56	-1,27	0,48	-1,27	0,41	-1,13

У дослідженні не виявлено значущих відмінностей між студентами експериментальних та контрольних груп. Загалом, отримані дані вказують на те, що студенти всіх груп мають подібні рівні самоактуалізації, а також і показники готовності до виконання перекладацької діяльності. Аналіз результатів за експрес-методикою «Цінності професійного життя» М.Ю. Варбан [2] дозволив нам виокремити систему особистісних якостей перекладача, які, на наш погляд, найбільше фасилітуватимуть успішність здійснення професійної діяльності фахівця з

перекладу. Ці якості було покладено в основу розробленої нами «Шкали особистісних якостей перекладача» (табл. 2). Ці якості також будуть враховані нами під час розробки та впровадження в експериментальних групах структурно-функціональної моделі професійного становлення майбутнього перекладача.

Таблиця 2

Система особистісних якостей перекладача (шкала від -5 до +5)

Професійно важлива якість	Мотиваційно-спонукальний аспект	Здібності	Стійкі якості основних психічних процесів	Стійкі характерологічні якості	Продуктивно-результативний аспект
Відповідальність	Потреба в розумінні необхідності набуття даної якості; борг перед іншими людьми, суспільством або як внутрішня потреба; бажання не допустити, запобігти негативних наслідків; орієнтація на морально-етичні норми; внутрішня щирість як основа та потреба досягнення максимальної щирості; прагнення дотримання правил моралі.	Вміння тримати слово; уміння наполегливо долати перешкоди; вміння доводити розпочате діло до кінця; вміння подумки моделювати професійну ситуацію та практично її розв'язувати; здатність до активності; вміння ставити вимоги до самого себе; здатність висувати свої критерії здійснення пізнавальної діяльності та чітко їх дотримуватися.	Логічність у виконанні пізнавальних дій; стратегічність мислення; оптимальні і своєчасні волевільні зусилля, позитивна мотивація до здійснення професійної діяльності.	Економність; акуратність; дисциплінованість; добросовісність; старанність; ретельність; незалежність від зовнішнього контролю; працелюбність; порядність; впевненість у своїх силах та можливостях.	Своєчасна регуляція поведінки і діяльності; високий рівень самоконтролю; адекватна самооцінка своїх можливостей та їх раціональне втілення у пізнавальній діяльності; здійснення творчої діяльності.
Підприємливість	Потреби в досягненні успіху, в самореалізації; схильність до виправданого ризику; ставлення до професійної діяльності як до основного засобу забезпечення життєдіяльності та задоволення фінансового інтересу.	Вміння прогнозувати зміни професійної ситуації; здатність до цілепокладання та конструювання пізнавальної діяльності за рахунок своєї активності та винахідливості.	Інтуїція; соціальність, раціональність, аналітичність мислення.	Розважливість; винахідливість; наполегливість; проникливість; діловитість; соціальна сміливість.	Автономність та економічна свобода; інноваційний характер професійної діяльності; творчий підхід до розв'язання проблем; максимальне використання можливостей свого особистісного і професійного зростання.
Емоційність	Позитивна емоційна спрямованість, захопленість; зацікавленість; сталість; стійкість інтересів.	Здатність до емоційних переживань; здатність до реалістичного сприйняття світу, себе, інших людей, діяльності; здатність до розуміння почуттів інших людей, до співпереживання та співчуття.	Конкретність та повнота сприйняття світу; чутливість; когнітивна складність; гострота відчуття часу та життєвих ситуацій; осмисленість, емоційність мовлення та жестів; розуміння соціальних стосунків; багатство уяви; розвиток естетичних почуттів.	Самовідданість; толерантність; стабільність; емоційна зрілість; демонстративність.	Розкриття себе в спілкуванні, взаємодії з іншими людьми; адекватність сприйняття; яскравість, жвавість, незвичність в поведінці; адекватність, демонстрація тонкощів емоційних переживань.
Комунікабельність	Зацікавленість в партнері по взаємодії; готовність до професійного спілкування; потреба в співробітництві, кооперації; прагнення досягнення згоди, взаєморозуміння; ставлення до людини як до цінності.	Здатність до організаторства; налагодження та підтримка професійної взаємодії; вміння впливати на інших людей; вміння відчувати аудиторію та керувати нею.	Мовленнєва активність; соціальний характер мислення; адекватність сприйняття соціальних стосунків та інших людей; розуміння позиції іншої людини; соціальна перцепція.	Відкритість, дипломатичність, гнучкість у стосунках; вміння працювати в команді; тактовність; розкутість.	Побудова стосунків з іншими людьми як із повноправними суб'єктами; швидкість встановлення та широта контактів; позитивний фон взаємостосунків; включення до процесу спілкування всього багатства свого ставлення до світу, себе, інших людей.

Професійно важлива якість	Мотиваційно-спонукальний аспект	Здібності	Стійкі якості основних психічних процесів	Стійкі характерологічні якості	Продуктивно-результативний аспект
Інтелігентність	Здатність до раціоналізму; прагнення до саморозвитку; потреба в нових ідеях, пізнанні; орієнтація на продовження освіти; прагнення до професійного зростання; потреба в інтелектуальній активності; звичка здійснення постійних інтелектуальних занять.	Вміння збирати та аналізувати інформацію; вміння планувати; здатність до моделювання оригінальних стратегій та прийняття нестандартних рішень; здатність своєчасно змінювати стратегію поведінки, діяльності; вміння логічно мислити; вміння організувати свою діяльність та робити адекватні висновки.	Загальні розумові здібності; гнучкість, лабільність мислення; загальна ерудиція; самостійність і свобода мислення; критичність мислення; загальна культура; глибина світогляду.	Різносторонність; раціональність; розсудливість; допитливість; етична зрілість; стійкість, постійність ціннісних орієнтацій.	Інтелектуальна продуктивність; розумова працездатність; інтелектуальне зростання; ефективність розв'язання проблемних ситуацій; прагнення здійснювати дослідження, наукові розробки, доповідати про них на наукових конференціях.
Креативність	Спрямованість на унікальний, неординарний результат діяльності; прагнення до творчості, духовного зростання; здатність до новаторської діяльності, експериментування; потреба в незалежності, самостійності; внутрішня свобода як потреба у прийнятті на себе відповідальності за вчинки і дії інших; потреба у вдосконаленні діяльності, себе, своєї професійної майстерності.	Уміння долати невизначеність у професійних ситуаціях; здатність до інтеграції знань; здатність приймати оригінальні рішення.	Гнучкість, швидкість, критичність, узагальненість, конструктивність мислення; інтуїція.	Незалежність; лабільність; динамічність, поліфункціональність; ініціативність; продуктивність, варіативність, здатність до здійснення творчої діяльності.	Самостійність у формулюванні та розв'язанні проблем; активність, ініціативність у реалізації своєї життєвої позиції; експлікація своїх професійних здібностей та можливостей в різних сферах життєдіяльності.
Самоставлення	Відкритість особистості, здатність до відрефлексування своєї професійної діяльності; актуалізація рефлексивних настановлень; адекватна самооцінка своїх можливостей; прагнення до самопізнання та саморозвитку; усвідомлення інтелектуального та професійного потенціалів; потреба в самовираженні, самореалізації; прагнення до цілісності, несуперечливості своєї особистості, до зміни себе, до визнання.	Здатність до оцінки себе та своєї діяльності; вміння самопізнання та самоцінювання; сформованість образу «Я»; вміння саморегуляції; здатність до сприйняття відмінних та подібних рис в особистостях інших людей; здатність пов'язувати свої дії зі ставленням до себе інших людей; здатність до «самосприйняття», «самопредставлення», «самообмеження».	Високий рівень волевого контролю; проблемність, системність, аналітичність, оперативність мислення; повнота, точність, глибина, адекватність опанування соціальних стосунків.	Стійка система цінностей та життєвих позицій; самоповага; самокритичність; почуття особистісної значущості для себе; об'єктивність.	Активна реалізація себе, своєї життєвої позиції в діяльності, пізнанні, спілкуванні; розкриття себе в діяльності, в ставленні до світу; використання можливостей свого особистісного зростання; бачення перспективи свого розвитку; повнота, глибина та сформованість «Я-концепції»; рефлексія як спосіб життя.

З метою виявлення причин низького рівня готовності студентів експериментальних та контрольних груп до виконання перекладацької діяльності нами було використано опитувальник структури темпераменту В.М. Русалова [8]. Отримані результати наведено в табл. 3.

Досить високі результати отримані студентами всіх груп за шкалою опитувальника «предметна ергічність» (0,6974 – в Е1, 0,6831 – в Е2, 0,6715 – в Е3, 0,6004 – в Е4; 0,6231 – в К1, 0,654 – в К2, 0,5917 – в К3, 0,6547 – в К4). Також високі результати діагностовано у студентів всіх груп за шкалою «соціальна емоційність» (0,6214 – в Е1, 0,6810 – в Е2, 0,6713 – в Е3, 0,6524 – в Е4; 0,6807 – в К1,

0,6131 – в К2, 0,6027 – в К3 та 0,6312 – в К4). Ці показники свідчать про те, що у студентів – майбутніх перекладачів – і експериментальних, і контрольних груп – є всі передумови для того, щоб уповні реалізувати інтегральні характеристики своєї особистості з метою власне продуктивного професійного становлення, якими є усвідомлення людиною необхідності змін, збагачення свого внутрішнього світу, рефлексія можливостей самоздійснення в професіоналізації, в діяльності, підвищення рівня професійної самосвідомості.

Таблиця 3

Результати студентів експериментальних та контрольних груп за «Опитувальником структури темпераменту» В.М. Русалова (в балах, за результатами факторного аналізу)

Шкала опитувальника	Експериментальні групи				Контрольні групи			
	Е1	Е2	Е3	Е4	К1	К2	К3	К4
Предметна ергічність	0,6974	0,6831	0,6715	0,6004	0,6231	,6574	5917	0,6547
Соціальна ергічність	0,5682	0,5113	0,5244	0,5819	0,5712	,5004	5532	0,5618
Пластичність	0,4531	0,5002	0,4891	0,4912	0,4342	,4458	5212	0,5006
Соціальна пластичність	0,4402	0,4318	0,4911	0,4005	0,5124	,5226	5018	0,5611
Темп та швидкість	0,4897	0,5314	0,5612	0,5545	0,5618	,5910	5832	0,5617
Соціальний темп	0,5143	0,5528	0,5004	0,5232	0,5515	,5918	5690	0,5724
Емоційність	0,5846	0,5312	0,5774	0,5897	0,5125	,5602	5835	0,5897
Соціальна емоційність	0,6214	0,6810	0,6713	0,6524	0,6807	,6131	6027	0,6312
Шкала соціальної бажаності відповідей	0,4112	0,4563	0,4824	0,4510	0,4024	,4221	4768	0,4001

Висновки і подальші перспективи досліджень. Отже, ми вважаємо, що, незважаючи на той факт, що в психології загальноприйнятою є точка зору про те, що властивості темпераменту передаються особистостям генетично, їх не можна змінювати або набувати, такі характеристики, як «соціальна пластичність», «соціальний темп» та «соціальна емоційність», які перебувають на рівні розвитку, нижчому від середнього, піддаються цілеспрямованим впливам під час навчання, особливо, якщо йдеться про професійне становлення. Отже, якщо розглядати професійне становлення як процес «перетворення» людини на суб'єкта професійної діяльності та життєдіяльності, де провідним чинником постають якості та властивості особистості, її активність, рефлексія, життєтворчість, а також враховуючи тлумачення професійного становлення в аксіологічній парадигмі, то безумовним є те, що такі важливі професійні якості перекладача, як «соціальна ергічність», «соціальна пластичність», «соціальний темп», «соціальна емоційність» можна спеціально формувати, зокрема, під час організації спеціально змодельованої навчальної діяльності, використання тренінгових фасилітативних впливів тощо.

Отримані нами результати дозволяють стверджувати, що у майбутніх перекладачів й експериментальних, і контрольних груп є природні задатки для здійснення перекладацької діяльності, а посередній рівень готовності до перекладацької діяльності зумовлюється, передусім, соціальними характеристиками, які можна й слід набувати під час професіоналізації у вищій школі.

Програму та модель професійного становлення майбутніх перекладачів до виконання професійної діяльності, розроблену на засадах аксіологічної парадигми, буде описано в наступних наших публікаціях.

Список використаних джерел

1. Божович Л.И. Проблемы формирования личности: Избранные психологические труды / Л.И. Божович. Москва: Международная педагогическая академия, 1995. 212 с.
2. Варбан М.Ю. Рефлексия профессионального становления в студенческие годы: дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / М.Ю. Варбан. Самара, 1998. 181 с.
3. Зеер Э.Ф. Введение в педагогическую деятельность / 3-е изд., испр. и дополн. [Электронный ресурс] / Э.Ф. Зеер. Режим доступа: URL: [https://books.google.com.ua/books? isbn=504113782X](https://books.google.com.ua/books?isbn=504113782X).
4. Климов Е.А. О становлении профессионала: приближение к идеалам культуры и сотворение их (психологический взгляд) / Е.А. Климов. Москва: МПСИ, 2006. 300 с.
5. Кун М., Макпартленд Т. Тест «Кто Я?» [Электронный ресурс]/ М. Кун, Т. Макпартленд. Режим доступа: URL: vsetesti.ru/424.
6. Левитан К.М. Основы педагогической деонтологии / К.М. Левитан. Москва: Наука, 1994. 192 с.
7. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. Москва, 1996. 192 с.
8. Опитувальник структури темпераменту (ОСТ) В.М. Русалова. [Электронный ресурс]. Режим доступа: URL: <http://psiukrearth.ru/psihologichni-testi-ta-igri/7914-opituvalnik-strukturi-temperamentav-m-rusalov-ost.html>.
9. Тест САМОАЛ. Режим доступа: URL: psyttests.org/shostrom/samoal-run.html.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Bozhovich L.I. Problemy` formirovaniya lichnosti: Izbranny`e psikhologicheskie trudy` / L.I. Bozhovich. Moskva: Mezhdunarodnaya pedagogicheskaya akademiya, 1995. 212 s.
2. Varban M.Yu. Refleksiya professional`nogo stanovleniya v studencheskie gody`: dis... kand. psikhol. nauk: 19.00.01 / M.Yu. Varban. Samara, 1998. 181 s.
3. Zeer E`.F. Vvedenie v pedagogicheskuyu deyatel`nost` / 3-e izd., ispr. i dopoln. [Elektronnij resurs] / E`.F. Zeer. Rezhim dostupu: URL: [https://books.google.com.ua/books? isbn=504113782X](https://books.google.com.ua/books?isbn=504113782X).
4. Klimov E.A. O stanovlenii professionala: priblizhenie k idealam kul`tury` i sotvorenienie ikh (psikhologicheskij vzglyad) / E.A. Klimov. Moskva: MPSI, 2006. 300 s.
5. Kun M., Makpartlend T. Test «Kto Ya?» [Elektronnij resurs]/ M. Kun, T. Makpartlend. Rezhim dostupu: URL: vsetesti.ru/424.
6. Levitan K.M. Osnovy` pedagogicheskoy deontologii / K.M. Levitan. Moskva: Nauka, 1994. 192 s.

7. Markova A.K. *Psikhologiya professionalizma* / A.K. Markova. Moskva, 1996. 192 s.
8. Opituval`nik strukturi temperamentu (OST) V.M. Rusalova. [Elektronnij resurs]. Rezhim dostupu: URL: <http://psiukrearth.ru/psihologichni-testi-ta-igri/7914-opituvalnik-strukturi-temperamentav-m-rusalov-ost.html>.
9. Test SAMOAL. Rezhim dostupu: URL: psyttests.org/shostrom/samoal-run.html.

Ivashkevych E.E. The empirical research of students' readiness to perform translation activities and their self-actualization in the professional field. The article deals with the problem of the development of the person of translator is a dynamic process that constantly unfolds in time and space, proceeds from the moments of formation of professional intentions to full realization of oneself in the process of creative professional activity, the main contradiction of which is the contradiction between unique personality traits and objective requirements of the leading professional activities the significance of which is that it should be led to further development of the person. It was emphasized that by realizing himself/herself in the leading professional activity, the person gradually changed, which led to the restructuring of the motives of his/her leading activity, to the formation of new properties, qualities and characteristics of the person, which are extremely important for professional activity in general.

It was stated that readiness to perform the translation activity implied a professional competence of a specialist, such as knowledge of linguistic material, knowledge of ways, techniques and means of actualization of this knowledge in a particular situation, a high level of the development of skills of listening, speaking, writing in a foreign language. The readiness of a specialist to perform translation activities implies his/her ability to exhibit a high level of thinking and cognitive activity, independence and self-organization in solving communicative and cognitive tasks and problems. It was determined that different levels of mastering the system of necessary knowledge, skills, different degrees of the activity and autonomy of the person deals with different degrees of readiness of the translator to make independent prudent decisions and carry out independent actions connected with the activity of the interpreter.

The criteria for the professional development of future translators were highlighted. The results of the level of readiness of future specialists to perform professional activity were analyzed. The results of correlation analysis were presented. These results helped us to analyze the relationships between the level of self-actualization of a person and some professional characteristics of students. The reasons for determining a low level of readiness of students of experimental and control groups to perform translation activities have been empirically investigated.

Key words: translation activity, students' readiness to perform translation activities, self-actualization, professional development.